

Наукові філологічні школи ХНПУ імені Г. С. Сковороди: від традиції до сучасності

Олена Маленко

До 220-річчя від дня заснування
ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Розвиток науки як сфери суспільної діяльності щодо пізнання світу здійснюється в процесах світоглядного та експериментального освоєння й опису людством явищ дійсності, їх осмислення, аналізу, зіставлення, порівняння, врешті синтезу. У цих процесах важливу роль відіграє визначення векторів дослідження об'єктів наукової рефлексії, вибір потрібних парадигм, методологій, методів, що вкупі становлять теоретичне підґрунтя кожної конкретної галузі знань. Опираючись на нього як на певну матрицю, науковці формують континуум нового знання, на пошук якого й націлений науковий поступ. Органічний синтез набутого й нового інтелектуального досвіду в тій чи тій царині науки завдяки пасіонарним ученим забезпечив появу поняття *наукова школа* (*scientific school*), яке зародилося в античні часи й торкалося насамперед розвитку філософії.

Найбільш відомими філософськими школами античності стали академія Платона, Мілетська школа натурфілософії, Піфагорійська школа, стоїки, епікурійці, сократики та ін. Як констатують учені, із цими школами пов'язане формування «інституту духовного, культурного, зрештою — інтелектуального, наступництва, себто творення основних елементів механізму наукової традиції (компендіуму знань, способів нагромадження, збереження, захисту, відтворення та передачі

знання, врешті, відтворення його носіїв — інтелектуалів) [2]. Окрім цього наукова школа ставала механізмом та інструментом інтелектуального розрізнення різних способів мислення, точніше — світобачення [Там само]. Власне, ідеться про різні підходи, напрями, течії, що забезпечують науковому знанню його різновекторність і поліаспектність навіть у межах одного предметного чи галузевого спрямування.

Еволюція наукових шкіл від античних моделей (ієрархія «учитель — учні-послідовники»), середньовічних гуртів мислителів-гуманістів та їх adeptів епохи Відродження, класичних наукових шкіл XIX століття, а за тим і XX — до сучасних університетських об'єднань наукової спільноти XXI століття навколо постаті й діяльності відомого вченого, який генерував чи генерує нові ідеї під радикалом певних світоглядних, дослідницьких, методологічних візій та методик, що віддзеркалюють рух науки на синхронному етапі існування суспільства. З огляду на це маємо сформульовані дефініції наукової школи, зокрема: 1) наукова школа — це «інтелектуальна, емоційно-ціннісна, неформальна, відкрита спільнота вчених різних статусів, які розробляють під керівництвом лідера запропоновану ним дослідницьку програму, здійснюють її презентацію, захищають мету й результати»; 2) наукова

школа — «об'єднання науково-дослідних й освітніх колективів, що сформувалися на базі одного закладу вищої освіти»; 3) наукова школа — «форма організації наукової діяльності, яку характеризує наявність творчого наукового колективу на чолі з визнаним лідером»; 4) наукова школа — «це нова наукова течія чи напрям, розробка нових принципів, підходів, теорій, законів тощо» [1, с. 139].

Таке усвідомлення наукової школи «прив'язує її до антропонімної моделі (персоналізований лідер-науковець, який ініціював чи ініціює наукові ідеї); до локативної моделі (заклад освіти); до соціальної моделі (спільнота вчених); до методологічної моделі (спільні напрями, підходи, течії); до хронологічної моделі (наступність у науковому світосприйманні; розробка нових теорій з орієнтацією на час)» [5, с. 34].

Наукові школи є гордістю й надбанням кожної національної науки, мірилом її внеску до світового інтелектуального знання, розбудови нових теорій, отримання переконливих дослідницьких та експериментальних результатів, які інтегруються в суспільне буття й динамізують його розвиток. Сучасний науково-освітній дискурс (світовий і національний) надає школам суспільної важливості як осередкам, де акумулюється набуте знання й формується нове, де генеруються синхронні наукові ідеї, що сприяють розвитку різноманітних технологій, модернізації технічного прогресу, активізації інтелектуального поступу людства. З огляду на це маємо зацікавлення суспільства діяльністю наукових шкіл, визначення їхнього статусу: 1) наукова школа — це «інтелектуальна, емоційно-ціннісна, неформальна, відкрита спільнота вчених різних статусів, які розробляють під керівництвом лідера запропоновану ним дослідницьку програму, здійснюють її презентацію, захищають мету й результати»; 2) наукова школа — «об'єднання науково-дослідних й освітніх колективів, що сформувалися на базі одного закладу вищої освіти»; 3) наукова школа — «форма організації

наукової діяльності, яку характеризує наявність творчого наукового колективу на чолі з визнаним лідером»; 4) наукова школа — «це нова наукова течія чи напрям, розробка нових принципів, підходів, теорій, законів тощо» [1, с. 139]. В українських університетах створені свої положення про наукові школи, згідно з якими в закладах освіти затверджуються школи, які становлять наукову вартість і є ваговою частиною національного (чи й ширше) наукового досвіду.

У «Положенні про наукові школи Харківського педагогічного університету імені Г. С. Сковороди» маємо таку дефініцію цього поняття: «Наукова школа — творчий колектив дослідників різних поколінь на чолі з науковим керівником, визнаний українськими та світовою науковими спільнотами, який характеризується загальною дослідницькою програмою, єдністю науково-методологічних підходів, спільними світоглядними принципами і вагомими науковими результатами» [6]. Для офіційної реєстрації наукової школи потрібно заповнити відповідну кваліфікаційну картку її паспортизації, де узагальнені, систематизовані й унаочнені всі досягнення лідера наукової школи та її представників. При цьому ваги набувають школи різних наукових царин, представники яких мають переконливі результати здійснених і впроваджених у суспільне буття досліджень.

Гкладником гуманітарної царини є філологія як інтегральна галузь, що поєднує мовознавство (лінгвістику), літературознавство, фольклористику, текстологію, риторику. Синкретизм філологічної науки особливо увиразнився в науковому доробку сформованої в ХІХ столітті Харківської філологічної школи, представниками якої були професори Харківського університету, а фундатором Олександр Потебня — мовознавець, літературознавець, фольклорист, етнограф [3]. З того часу Школа функціонує як наукова спільнота харківських мовознавців та літературознавців, що послідовно розробляють, доповнюють, модернізують

теоретико-практичний досвід знакових попередників, втілений в їхніх працях, положеннях, концепціях.

ХНПУ імені Г. С. Сковороди впродовж свого функціонування виплекав низку наукових шкіл у царині філології, засновниками яких стали відомі професори — провідні фахівці в галузі мови й літератури, чії ідеї набули поширення як в Україні, так і за її межами. Вченою радою Університету затверджені наукові школи професорів-філологів М. Ф. Гетманця, А. Т. Гулака, С. І. Дорошенка, Г. Ф. Калашникової, Л. А. Лисиченко, Л. М. Мінкіна, О. Г. Муромцевої, Л. В. Ушкалова, Л. Г. Фрізмана.

Назва наукової школи доктора філологічних наук, професора *Михайла Федосійовича Гетманця* (1923 – 2021) — «Історія й теорія літератури в полікоординатному вимірі» (затверджена 2022 р.) [<https://drive.google.com/file/d/1Y7ksA05FRYamKGaxhrx-OrUIEieUe8T/view>].

Дослідницька царина вченого пов'язана з вивченням літературно-педагогічного доробку А. С. Макаренка (перша в СРСР докторська дисертація з макаренкознавства), «Слово о полку Ігоревім» (монографії й статті), з осмисленням українських суспільно-політичних і культурних реалій та їхнього впливу на сучасний літературний процес. Значну увагу проф. М. Ф. Гетманець приділяв питанням вивчення літератури в школі, написавши для освітян декілька посібників, методичних рекомендацій, уклавши численні словники й довідники з літературознавства, журналістики, літературного краєзнавства [https://uk.wikipedia.org/wiki/Гетманець_Михайло_Федосійович].

Під науковим керівництвом професора, який тривалий час очолював літературну кафедру в нашому університеті, захищено 16 кандидатських і 5 докторських дисертацій. У цих дисертаціях наукові учні вченого порушують «проблеми місця і ролі майстра слова в суспільному житті, проблеми автора й авторської позиції, почуття відповідальності та тривоги

письменників за стан справ у суспільстві та ролі в ньому мистецтва, проблеми взаємин письменника та влади та ін. [детально див: 7, с. 233 – 236]. Серед вихованців професора М. Ф. Гетманця — відомі літературознавці І. С. Маслов, О. С. Силаєв, О. М. Ніколенко (Полтава), О. В. Кеба (Кам'янець-Подільськ), В. І. Мацапура, І. І. Костікова, А. Г. Козлова, О. П. Ільницька, М. М. Журенко та ін. Багато з наукових учнів професора мають захищених аспірантів і докторантів, є очільниками структурних підрозділів університетів, членами спеціалізованих учених рад, авторами програм і підручників з літератури для загальної середньої та вищої освіти. Сьогodenний науковий доробок літературознавчої школи професора М. Ф. Гетманця — це міжнародні й всеукраїнські конференції та семінари, монографії, підручники й посібники з проблем вивчення літератури; статті в національних та закордонних виданнях, проіндексованих у відомих наукометричних базах; опонування й рецензування дисертацій, активна участь в освітній діяльності.

Наукову школу «Стилістика художньої літератури» заснував доктор філологічних наук, професор *Анатолій Тихонович Гулак* (1939 – 2020), який у своїх працях досліджував мовностилістичні ресурси художньої прози, художньо-естетичні засади творення прозового тексту, що спирається на синтез власне мовознавчого й літературознавчого знання; розробив і запропонував методіку комплексного стилістичного аналізу художнього прозового твору, вивчення його структурно-стилістичної організації з урахуванням жанрових характеристик [https://uk.wikipedia.org/wiki/Гулак_Анатолій_Тихонович]. Окрім праць з питань лінгвостилістики художнього тексту, професор А. Т. Гулак цікався методичним аспектом засвоєння слов'янських мов, зокрема польської («Польська мова. Навчальний посібник для студентів педагогічних університетів»); проблемами лінгвістичних експертиз для потреб криміналістики (розділ у колективній монографії «Якіс-

ні та кількісні характеристики текстів, виконаних особами з різним освітнім рівнем» (1985), де розроблено й використано імовірно-статистичну методику для ідентифікації осіб з різним освітнім рівнем). Простір професійної діяльності Анатолія Тихоновича досить широкий: заклади вищої освіти України, Німеччини, Польщі.

Шрофесор А. Т. Гулак упродовж своєї науково-викладацької кар'єри в ХНПУ імені Г. С. Сковороди очолював спеціалізовані вчені ради із захисту докторських і кандидатських дисертацій; був членом редакційної колегії університетських фахових журналів з філології. Анатолій Тихонович — автор численних публікацій з питань стилістики художнього тексту, дослідження образу автора та індивідуально-авторської нарації, художньо-естетичних особливостей прозового твору. Він підготував 10 кандидатів наук і докторів філософії, проблематика досліджень яких пов'язана з вивченням стилістики художнього тексту. Представники Школи працюють у різних університетах Харкова, України й зарубіжжя, викладають лінгвістичні дисципліни, керують науковими дослідженнями аспірантів. За час існування Школи професора А. Т. Гулака його послідовники організували й провели понад 20 наукових конференцій з актуальних питань мовознавства; видали монографії, підручники й посібники з мовознавства й лінгводидактики; опублікували статті в наукових збірниках категорії Б й закордонних журналах з філології.

«Наукова школа дослідження лінгвостилістичного, функційного, культуромовного потенціалу мовних одиниць та лінгводидактичний аспект їх реалізації в мовленнєвій, комунікативній, освітній діяльності людини» — назва школи доктора філологічних наук, заслуженого діяча науки і техніки України, професора *Сергія Івановича Дорошенка* (1924 – 2018), відомого українського граматиста, стиліста, лінгводидакта, автора понад 170 вагомих наукових праць (монографії, статті, підручники, посібники, словники,

рецензії) [https://uk.wikipedia.org/wiki/Дорошенко_Сергій_Іванович]. Упродовж своєї науково-педагогічної діяльності С. І. Дорошенко був членом спеціалізованих учених рад з філологічних наук ХНПУ імені Г. С. Сковороди та ХНУ імені В. Н. Каразіна, з методики початкової освіти — у Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського; головним редактором і членом редколегії наукового збірника «Лінгвістичні дослідження» та інших видань. Під науковим керівництвом професора захищено 1 докторську й 19 кандидатських дисертацій з мовознавства й лінгводидактики, де науково осмислені сучасні тенденції функціонування української мови та методики її навчання; це зокрема дисертації Т. В. Беляєвої, О. І. Ващенко, Г. І. Гамової, О. В. Глозової, С. О. Марцин, О. О. Тележкіної, Р. І. Черновол-Ткаченко, Н. М. Чернушенко та ін.

Напрями наукових досліджень Школи пов'язані «з теоретико-практичними питаннями українського мовознавства, зокрема фонетики, лексикології, діалектології, морфології, синтаксису, лінгвостилістики, лінгвопоетики, загального мовознавства. Особливого наукового опрацювання в роботах фундатора й представників Школи набули дослідження безсполучникового складного речення, його структурно-семантичних та стилістичних характеристик у різних видах комунікативної практики (тексти різних жанрів і стилів). Під керівництвом представників Школи захищено 7 кандидатських дисертацій, опубліковано понад 80 посібників, підручників, монографій, методичних рекомендацій, близько 280 наукових статей, з них у базах Web of Science та Scopus — 12. Організовано та проведено 34 науково-теоретичні і науково-практичні фахові конференції та мовознавчі семінари [<https://docs.google.com/document/d/1zOK4sDtDciROZ4YI03sPp12oT7JjLjIl/edit>].

Питання глибинного синтаксису, основою одиницею якого є поліпредикативні складні речення, окреслили коло дослід-

ницьких зацікавлень доктора філологічних наук, професора *Галини Федорівни Калашникової* (1932 – 2024), яка заснувала школу «Наукова школа поліпарадигмального вивчення мовних одиниць: від речення до дискурсу». Професор Г. Ф. Калашникова [<https://esu.com.ua/article-10420>] є автором науково переконливих й актуальних за висловленими в них лінгвістичними ідеями монографій, статей, посібників з питань багатокомпонентного складного речення, які становлять найбільш повний, систематизований та узагальнений досвід наукового осмислення синтаксису поліпредикативних складних речень у пострадянському східнослов'янському мовознавстві. Упродовж своєї науково-педагогічної кар'єри Г. Ф. Калашникова очолювала редакційні колегиї багатьох мовознавчих видань; під її керівництвом вийшов ряд наукових збірників з питань структурно-семантичного й стилістичного аналізу художнього тексту, а також побачили світ колективні монографії, у яких висвітлено проблеми теорії багатокомпонентного складного речення, а також основні аспекти його вивчення в річищі традицій Харківської лінгвістичної школи.

Науковий досвід професора Г. Ф. Калашникової набув широкого визнання, що засвідчено такими фактами: Американський біографічний інститут (Східна Кароліна) присвоїв Галині Федорівні почесний титул «Жінка року — 2000», Кембриджський Інтернаціональний біографічний центр висунув науковицю на номінацію «Outstanding People of 20-th Centenary Second Edition». Ідеї Г. Ф. Калашникової в царині синтаксису зазнали подальшого розвитку в 13 кандидатських дисертаціях, захищених під її керівництвом. Представники школи професора Г. Ф. Калашникової, її учні та послідовники, зокрема І. А. Бикова, Л. Є. Красовицька, Т. П. Стаканкова, О. М. Томілін, В. Ю. Шишкіна, О. М. Щербина та ін. присвятили своє професійне життя викладанню лінгвістичних дисциплін у вищій школі; а мовознавці Л. М. Марчук, О. В. Палатовська,

О. В. Радчук, О. О. Скоробогатова продовжили втілювати наукові концепції свого керівника в успішно захищених докторських дисертаціях.

Вихованці професора Г. Ф. Калашникової мають своїх учнів, що зумовило формування нових наукових осередків, зокрема школи професора О. О. Скоробогатого, під керівництвом якої захищено 11 кандидатських й 1 докторська дисертації з питань граматики, стилістики, лінгвопоетики, когнітивної лінгвістики. У своїх наукових дослідженнях, на теоретико-практичних конференціях та семінарах наступники мовознавчої спадщини професора Г. Ф. Калашникової втілюють її ідеї, екстраполюючи їх у сучасні парадигми лінгвістичного знання, забезпечуючи цим самим неперервність наукового пошуку в мовознавстві.

Наукова школа корифея українського мовознавства, відомого лексиколога, послідовниці лінгвістичних учень Олександра Потебні, доктора філологічних наук, професора *Лідії Андріївни Лисиченко* (1928 – 2022) [https://uk.wikipedia.org/wiki/Лисиченко_Лідія_Андріївна] має назву: «Наукова школа комплексного дослідження української мови в діяхронійно-синхронійному вимірі: від мовознавчих доробків представників і послідовників Харківської філологічної школи до сучасних наукових парадигм вивчення мови» [<https://docs.google.com/document/d/1rYJ8bsMSl8RdGgIsDUrim8IrHQZbFMQm/edit>]. У своїх працях з лексикології, семасіології, лінгвопоетики професор Л. А. Лисиченко обґрунтувала «комплексний підхід до наукового вивчення української мови, опису її різнорівневих одиниць у річищі таких дослідницьких напрямів: порівняльно-історичний, психологічний, структуралістський, функціональний, когнітивний (лінгвоконцептуальний), комунікативний. Ця концепція є органічним продовженням і розвитком теоретико-практичного досвіду фундаторів і представників Харківської філологічної школи XIX — XX століть» [5, с. 35].

Результати наукової діяльності проф. Л. А. Лисиченко такі: створення кафедри української мови в ХДПІ імені Г. С. Сковороди (1967) і понад 35 років успішне завідування колективом; заснування наукового видання «Лінгвістичні дослідження» (1988); була головою й членом спеціалізованих учених рад, опонувала й рецензувала дисертації; є автором понад 180 наукових праць (монографії, статті, навчальні посібники й підручники для потреб вищої та середньої школи; словникові статті в лексикографічних виданнях; численні розвідки науково-популярного й енциклопедичного характеру), за її керівництвом захищено 4 докторів і 29 кандидатів філологічних наук.

Наукові учні професора Л. А. Лисиченко, серед яких мовознавці І. Є. Богданова, К. Ю. Голобородько, О. О. Маленко, І. М. Каминін, О. А. Олексенко, Л. М. Пелепейченко, П. О. Редін, В. П. Сімонок, О. С. Таран та ін., цариню своїх досліджень обрали лексикологію й фразеологію української мови, лінгвостилістику, термінологію, лінгвопоетику, лінгвоконцептологію, дискурсологію. Багато з них очолювали та очолюють кафедри й факультети, працюють у видавництвах та наукових установах, мають свій послужний список захищених аспірантів і докторантів, які розвивають і поглиблюють ідеї Л. А. Лисиченко у власній науковій діяльності.

Загальний доробок Школи професора Л. А. Лисиченко має такі результати: під керівництвом представників Школи захищено 73 дисертації (5 докторських, 68 кандидатських); опубліковано понад 60 наукових монографій та понад 100 посібників і підручників з мовознавства й лінгводидактики; понад 300 наукових статей у фахових виданнях України та закордонних журналах (серед них проіндексовані в базах Web of Science та Scopus). Щороку представники Школи ініціюють і проводять наукові конференції з актуальних питань мовознавства, як-от: теоретичні проблеми тексту й дискурсу, практичні аспекти вивчення мови як стилістичного ресурсу, теорія мовної та концептуальної

картин світу, мовна особистість та ідіосинкразії, сучасні виміри комунікації.

Актуальною й суголосною пріоритетним дослідницьким методологіям у мовознавстві є проблематика теоретико-практичних досліджень представників «Наукової школи гійомістів України», фундатор якої — відомий в Україні та за її межами лінгвіст *Лев Михайлович Мінкін* (1929 – 2020), доктор філологічних наук, професор, почесний академік АН ВШ України [<https://sites.google.com/hnpu.edu.ua/scienceschools>]. Професор Л. М. Мінкін за освітою мовознавець-романіст, провідний на теренах України фахівець у царині французької мови, засновник й очільник кафедри романських мов у ХНПУ імені Г. С. Сковороди (1992 – 2017). Сфера наукових зацікавлень професора та його учнів — феноменологія та епістемологія мови, теорія лінгвістичного менталізму, психосистематика, психосеміологія, психомеханіка романських мов. Продуктивність когнітивних шукань у лінгвістиці кінця ХХ — початку ХХІ століть скерувала наукову діяльність професора Л. М. Мінкіна на осмислення концепції психомеханіки мовлення, запропонованої французьким математиком і лінгвістом Г. Гійомом (теорія лінгвістичного менталізму, або феноменологія мовлення). Ця концепція зазнала розвитку в численних статтях і монографіях Лева Михайловича, який став засновником української лінгвістичної школи «гійомістів» (усього в науковому доробку професора понад 170 публікацій з питань семантики, граматики, прагматики французької мови, теоретичних проблем когнітивної лінгвістики й дискурсології). Упродовж професійної діяльності Л. М. Мінкін був членом спеціалізованих учених рад у Київському національному лінгвістичному університеті й у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна; неодноразово опонував кандидатські й докторські дисертації з французької мови, брав участь у роботі редакційних колегій фахових наукових видань провідних українських університетів.

Наукову школу професора Л. М. Мінкіна представляють захищені під його керівництвом 1 доктор і 15 кандидатів філологічних наук, які розвивають ідеї вчителя у власних дослідженнях, викладають в університетах України й зарубіжжя, очолюють кафедри романістики. У ХНПУ імені Г. С. Сковороди школу професора Л. М. Мінкіна представляють романісти А. В. Лепетюха й С. О. Лембик. За час існування Школи опубліковано близько 30 видань — монографії, підручники, посібники, методичні рекомендації; 196 статей у фахових українських збірниках; 15 статей у журналах, проіндексованих у наукових базах Web of Science та Scopus. На пошанування пам'яті професора й з нагоди його 95-річного ювілею представники Школи організували й провели Міжнародну конференцію з актуальних проблем лінгвістики та дидактики «Мислення — мова — мовлення» (ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2024).

Лінгвістичну традицію Харківської філологічної школи послідовно розробляла доктор філологічних наук, професор *Ольга Георгіївна Муромцева* (1938 – 2008) [https://uk.wikipedia.org/wiki/Муромцева_Ольга_Георгіївна], яка 1992 року заснувала й очолила в ХНПУ імені Г. С. Сковороди кафедру українознавства (зараз кафедра українознавства і лінгводидактики). Коло наукових інтересів О. Г. Муромцевої — історія й розвиток української літературної мови, проблеми мовного внормування, лексикологія, дериватологія, морфологія, стилістика й культура мови, методика навчання української мови, соціолінгвістика. Найвагомішою у творчому доробку Ольги Георгіївни є монографія «Розвиток лексики української літературної мови в другій половині XIX — першій половині XX століття» (1985), у якій ґрунтовно розглянуто процеси розвитку лексичного складу української літературної мови на матеріалі художньої літератури, публіцистики, досліджено словотворчі процеси, запозичення слів і семантичні зміни, простежено внесок видатних представників українського слова у збагачення української літературної лексики.

З-поміж різноманітних аспектів наукової діяльності професора О. Г. Муромцевої вагоме місце посідає робота з укладання енциклопедії «Українська мова» (2000); повернення до українського читача творів Івана Багряного, зокрема наукове редагування бібліографічного покажчика (1996) та художніх творів (2000) відомого українського письменника. Значне місце в науковій спадщині професора О. Г. Муромцевої посідають дослідження з історії української літературної мови. Прагнучи вивести здобутки українознавчої науки на світовий рівень, Ольга Георгіївна плідно співпрацювала з видатним мовознавцем XX століття, професором Гарвардського університету Ю. В. Шевельовим, що додавало вагомості українській лінгвістичній науці, її широкому визнанню. Усього в професійному доробку О. Г. Муромцевої понад 120 наукових праць, зокрема 2 монографії, 10 навчальних та методичних посібників, збірники вправ із сучасної літературної мови (морфеміка, словотвір, морфологія), близько 100 наукових статей, книга вибраних праць.

Лінгвістичні ідеї О. Г. Муромцевої розвинули її учні, захистивши під керівництвом мовознавиці 1 докторську й 9 кандидатських дисертацій, що й сприяло формуванню наукової школи «Українська мова в лексико-граматичних, стилістичних, соціолінгвістичних та культурологічних характеристиках». Представники школи професора О. Г. Муромцевої, які працюють у ХНПУ імені Г. С. Сковороди, зокрема Н. І. Варич і Л. П. Петрова популяризують досвід Учителя у власних дослідженнях, долучаються до організації та проведення наукових читань до пам'ятних дат засновника Школи; у заходах, присвячених врученню іменної стипендії професора О. Г. Муромцевої студентам, які мають досягнення в опануванні української мови та беруть участь у громадському житті, мають стійку україноцентричну позицію. Теоретико-практичний доробок наукової Школи професора О. Г. Муромцевої — це понад 20 конференцій з питань історії та сього-

дення української мови, проблем соціолінгвістики, культури мови й стилістики; це монографії з історії становлення українського мовознавства, питань сучасного словотвору; 10 словників лексико-словотвірних інновацій; участь у колективних монографіях з лінгвоукраїнознавства й лінгводидактики.

Науковому осмисленню філософського та літературного доробку Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Михайла Драгоманова присвятив свою дослідницьку діяльність доктор філологічних наук, професор, член Національної спілки письменників України *Леонід Володимирович Ушкалов* (1956 – 2018), який є автором численних академічних розвідок з історії української літератури, філософії та богослів'я, науково-популярних праць, дитячих книжок (усього понад 30 книг і 400 статей); упорядником, перекладачем, автором передмов, приміток і коментарів до 20 різножанрових (наукових, науково-популярних, лексикографічних, художніх) видань. За вагомих наукових результатів професор був відзначений преміями імені Григорія Сковороди й Івана Франка [https://uk.wikipedia.org/wiki/Ушкалов_Леонід_Володимирович]. Найвагоміші праці Л. В. Ушкалова — «Сковорода та інші. Причинки до історії української літератури» (2007); «Від бароко до постмодерну: есеї» (2011); «Моя шевченківська енциклопедія: із досвіду самопізнання» (2014); «Що таке українська література: есеї» (2015); «Чарівність енергії: Михайло Драгоманов» (2019). Унікальність, аналітичність, креативність наукового мислення Л. В. Ушкалова, його здатність до глибоких дослідницьких рефлексій зробили його ім'я відомим на широкому загалі. Свого часу європейський теолог, професор богослов'я отець Лео Лефєбюр, ознайомившись з науковим доробком Леоніда Ушкалова, зауважив, що це навіть більше, ніж Чижевський наших днів.

Професор Л. В. Ушкалов очолював редакційну раду фахового наукового збірника «Від бароко до постмодерну», засно-

ваного у 2002 р. у ХНПУ імені Г. С. Сковороди; упродовж 1999 – 2007 рр. очолював редакційну раду «Збірника Харківського історико-філологічного товариства», був координатором і науковим керівником проекту «Українське бароко», виконавцями якого стали провідні українські вчені; входив до складу редакційно-видавничої ради фундаментального проекту «Історія української літератури у 12-ти томах» (Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України); брав участь у різних національних та закордонних заходах.

Під керівництвом професора захищено 1 докторську й 6 кандидатських дисертацій, що зумовило формування наукової школи професора Л. В. Ушкалова, яку послідовно розбудовує професор Н. М. Левченко. Представники Школи є організаторами теоретико-практичних конференцій та семінарів з актуальних питань української літератури від часів бароко до сьогодення; утілюють концепції свого Вчителя у власних розвідках (27 опублікованих монографій, 40 статей у фахових українських виданнях, 12 статей у журналах Web of Science та Scopus).

Вагомий внесок у розвиток вітчизняного літературознавства належить доктору філологічних наук, професору *Леоніду Генріховичу Фрізману* (1935 – 2018) [https://uk.wikipedia.org/wiki/Фрізман_Леонід_Генріхович], який сформував наукову школу «Літературно-критична ейдетика та літературознавча компаративістика». Ейдетика в наукових дослідженнях професора Л. Г. Фрізмана втілена в літературознавчому вивченні й осмисленні творчого спадку багатьох відомих і маловідомих письменників і критиків XIX – XX століть, які формували вітчизняну культурно-мистецьку ауру свого часу. Завдяки дослідницькій діяльності професора були відкриті забуті імена літераторів, що не стали частиною «золотого фонду» мистецтва слова, але долучилися до становлення й розвитку літературно-критичного процесу на східнослов'янських та європейських теренах. Л. Г. Фрізман не обійшов дослід-

ницькою увагою творчість знакових постатей українського красного письменства, зокрема Григорія Квітки-Основ'яненка й Івана Франка, присвятивши їм декілька своїх наукових праць. Особливу вартість для національного літературознавства має осмислення вченим мистецького феномену харківця Григорія Квітки-Основ'яненка, його життєвого шляху, літературної й громадської діяльності, спрямованої на культурну розбудову Харкова ХІХ століття.

Завдяки проблемно-тематичній масштабності наукові праці Л. Г. Фрізмана перекладені різними мовами й надруковані в багатьох європейських країнах (Англія, Ізраїль, Італія, Польща, Франція, Швейцарія) та Америці. Загальний науковий доробок професора становить понад 550 праць; успішний захист під його керівництвом 6 докторів і 48 кандидатів філологічних наук, які й сформували наукову школу професора. З-поміж них професори С. А. Комаров, І. Я. Лосієвський, Т. М. Марченко, Л. М. Корнільева, І. В. Разуменко, І. В. Чорний. За час існування Школи за участі її представників було організовано й проведено 27 науково-практичних фахових конференцій та читань; захищено 9 докторських та 119 кандидатських дисертацій, опубліковано 1321 статтю у фахових журналах категорії Б і 12 статей у журналах, проіндексованих у базах Web of Science та Scopus; видано друком 47 монографій, підручників та посібників з літературознавства [<https://sites.google.com/hnpu.edu.ua/scienceschools/>].

Отже, теоретико-практичний досвід філологічних шкіл ХНПУ імені Г. С. Сковороди є вагомим внеском учених-сковородинців у національну гуманітарну науку, у формування українських духовно-культурних патернів, у розвиток інтелектуального потенціалу нашої держави.

Відомості про автора:

Маленко Олена Олегівна — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства і лінгводидактики; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; Харків, Україна; email: malenalingva@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4753-0036>

Література

1. *Важинський С. Е., Щербак Т. І.* Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
2. *Колесник О. В.* Наукові напрями, школи, течії, гуртки // *Енциклопедія історії України*. Т. 7: Мі – О / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; НАН України. Ін-т історії України. Київ : Наук. думка, 2010. 728 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Naukovi_s
3. *Лисиченко Л. А., Лисиченко Т. Ю.* Харківська філологічна школа. Лінгвістична традиція. Харків, 2015. 232 с.
4. *Маленко О. О., Борисов В. А.* Мовознавчий доробок представників Харківської філологічної школи (II пол. ХХ — поч. ХХІ ст.) // *Українське мовознавство як науковий дискурс: історія, теорія, практика*. Харків, 2021. С. 43–47.
5. *Маленко О. О.* Наукова школа професора Лідії Лисиченко: спадковість харківських лінгвістичних традицій // *Український світ у наукових парадигмах : зб. наук. пр.* Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Харків : ХІФТ, 2021. Вип. 8. С. 32–40.
6. *Положення про наукові школи Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди.* URL : <http://hnpu.edu.ua>
7. *Філологічна школа ХНПУ імені Г. С. Сковороди* // *Наукові школи Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди ; за заг. ред. акад. І. Ф. Прокопенка*. Харків, 2014. С. 174–266.

06.01.2025